

A pécsi püspöki szeminárium története a kezdetektől 1950-ig

Jelige: SAS222

A dolgozat lezárásának időpontja: 2025. 01.05.

A Szent Mór Katolikus Gimnázium épülete mellett gyakran elsétálok. Nagyon impozáns épület, szépen fel van újítva. Nem látszik rajta az évszázadok viharos története. Menjünk vissza az időben, és ismerkedjünk meg a történetével.

Előzmények: papnevelés a Tridenti zsinat szellemében

Az első papnevelő intézetek alapításáról a Tridenti zsinat (1545–1563) határozott. A három ülészak vitáit nem könnyű bemutatni. Kétszer is megszakadt a munka, mely majdnem 20 évig tartott, közben a megváltoztak a feltételek, a résztvevők pedig kicserélődtek. A kezdeti cél a protestánsokkal való egység helyreállítása volt, később a figyelem a Katolikus Egyház belső ügyeire, az egyházreformra terelődött. A külső és belső feltételek változása ellenére az atyák hűek maradtak a fontos metodológiai¹ újdonsághoz, hogy együtt tárgyalták a reform ügyét és a dogmatikai kérdéseket.

A *Des Sacraments au Concile de Trente* dokumentumban² Henri Bourgeois és Bernard Sesboüé három szempontot tartott fontosnak a zsinat három periódusából. Első kettő a prédikáció, mely alapvető feladata a papságnak, és a helyben lakás, az ókori püspökök példájára. Harmadsorban a pap mind fizikailag, mind spirituális értelemben legyen alkalmas a feladatára, tanítson és áldoztassa a népet. Alapvető elvárás, hogy a papok elég képzettek legyenek. Nagyon fontos, hogy a felszentelendők fel legyenek készülve a papi szolgálatra. Az igehirdetés, a szentségkiszolgáltatás és a közösség pásztorának méltósága a három egymással összefüggő funkció, mely meghatározza a pap identitását.³

Feltétel volt, hogy törvényes születésűek legyenek a papok és megfeleljenek a többi követelménynek, mely a javadalom elnyeréséhez szükséges. A reform nem új, de fontos eleme, hogy a püspök minden évben látogasson el az egyházmegyéjébe.⁴

¹ A tudományos megismerés módszereit vizsgáló tudományág.

² Gárdonyi Máté, *A papi élet reformja a Trienti Zsinat korában* (Budapest: Márton Áron Kiadó, 2001), 70.

³ Gárdonyi, *A papi élet*, 72.

⁴ Gárdonyi, *A papi élet*, 73.

A zsinat azt is kimondta, hogy az igehirdetés és a szentségek kiszolgáltatása nem minden keresztényt érintő feladat, hanem csak az egyházi szolgálat tevőké. Előírta a kanonikus könyvek listáját és a megfelelő klérus képzését, mely fontos a Szentírás értelmezéséhez.⁵

„Szent Ignác elképzelése szerint szükséges egy olyan intézmény Rómában, a katolicizmus »fellegvárában«, ahová a Német-római Birodalom protestantizmus viharaitól megtépázott területeiről a még törékeny hivatással rendelkező jelölteket el lehet hozni, hogy ott »védett« helyen, szentségben és tudásban megerősödjenek, majd ezzel a megerősödött hivatástudattal térjenek vissza hazájukba, immár »állva a viharokat«. A későbbi intézmény, a szeminárium is, (melynek jelentése faiskola) erre a szisztémára épít, azaz miként a törékeny facsemetét védett helyre kell vinni, hogy ott meg tudjon erősödni, s csak azután lehet visszaültetni eredeti helyére, ugyanígy kell a törékeny hivatásokat védett helyen, szentségben és tudásban megerősíteni, majd a világba visszaültetni, hogy annak viharait állni tudja, és hitében szilárd maradjon.”⁶ „A szeminárium ismérveit a zsinat rendelkezései nyomán így foglalhatjuk össze: „a szeminárium az a püspök által létrehozott intézmény, amelyben saját egyházmegyéje számára képez papokat. A szemináriumban az intellektuális képzés egyenrangú lett a spirituális képzéssel. A cél egyértelműen a papi hivatásra való felkészítés. A papnövendékek nevelését már gyermekkorban el kell kezdeni, ennek elsődleges célja az igaz vallásosság kimunkálása. A papnevelés egészen a megyéspüspök felelőssége, ezért ajánlatos, hogy a szeminárium a székesegyház közelében legyen. Mindenekelőtt a szegény gyermekeket kell kiválasztani a szolgálatra, anélkül, hogy kizárnák a módosabbakat. A kötelező feltételek a következők: 12 éves kor, törvényes születés, elégséges képesség írásra–olvasásra, hajlam az egész életre szóló egyházi szolgálathoz. A külső fegyelem alapvető szabálya, hogy a növendékek viseljenek tonzúrát és klerikusi ruházatot. Az intellektuális képzés arra irányul, hogy a papságra készülők nyerjenek bevezetést a

⁵ Takáts István, „Papnevelés a Trienti zsinat szellemében,” *Studia Wesprimiensia* 14, no. 1/2 (2012): 61–72, 68. https://epa.oszk.hu/05100/05127/00004/pdf/EPA05127_studia_wesprimiensia_2012_01_061-072.pdf (Letöltve: 2024. 12.22.)

⁶ Takáts, „Papnevelés,” 69.

grammatikába, az énekbe, az egyházi naptárba, a Szentírásba, valamint az egyházi könyvekbe.”⁷

A pécsi püspöki szeminárium alapítása

A zsinat előtt a Pécsi Egyházmegye növendékei káptalani, kolostori, székesegyházi iskolába járhattak, vagy külföldön tanulhattak: Bécsben, Grazban, Lorettóban, Páduában és Rómában az

ottani egyetemeken.⁸ Pécssett: a török uralom alatt kipusztult a katolikus lakosság nagy része, nem volt oktatás. „A hódoltság idején a törökök is rendelkeztek Pécssett felsőbb tudományokat oktató iskolákkal. Evlia Cselebi leírásából tudjuk, hogy a városban öt török főiskola (medresz) működött, ahol korán magyarázókat, és jogtudósokat képeztek.”⁹ A törökök pusztítása után, 150-nel kevesebb volt a klérus⁹ száma, a szükségesnél. A római német-magyar kollégiumban 1600-ig csak 3, 1600–1655-ig csak 2 növendék volt a pécsi püspöki megyéből, 1655-től 1700ig egyetlen egy sem.¹⁰ A Tridenti zsinat határozata után megnőtt a papnevelő intézetek száma Európában. A törökök visszahúzódásával Magyarországon is lehetőség nyílt a katolikus oktatás elterjesztésére. Ennek megvalósítása nem volt egyszerű, több jelentős ember támogatása, pártfogása kellett hozzá.

⁷ Takáts, „Papnevelés,” 70–71.

⁸ Boda Miklósné, „A pécsi szeminárium múltjából” in *Egyházi arcélek a Pécsi Egyházmegyéből*, eds. Fedeles Tamás, Kovács Zoltán, Sümegi József (Pécs: Fény Kft, 2009), 87–96, 87.

⁹ Ravasz János, *Pécsi Tudományegyetem 1923–1950*. I. kötet. Kézirat. Pécs, 1983. ⁹ Papok testülete.

¹⁰ Mihályfi Ákos István, *A papnevelés története I.* (Budapest: Szent- István-Társulat Tudományos és Irodalmi Osztálya, 1896), 232, [https://digitalia.lib.pte.hu/hu/pub/mihalyfi-akos-istvan-a-papnevel-eselmeleteszit-bp-1896-1-4676](https://digitalia.lib.pte.hu/hu/pub/mihalyfi-akos-istvan-a-papnevel-es-tortenete-eselmeleteszit-bp-1896-1-4676) (Letöltve:2024. 12. 14.) ¹² Egyházi kormányzó.

A klerikusképzés konkrét igénye a századfordulón, Radanay Mátyás püspök (1687–1703) időszakában vetődött fel első ízben. Az ordinárius¹² a káptalannal¹¹ egyetértésben elhatározta, hogy tizedjövedelméből minden évben 5000 forintot áldoz egy helyi papnevelő létesítésére.¹²

„Hogy milyen volt a pécsi megye állapota, kitűnik Radonay Mátyás pécsi püspöknek 1700-ban Kecskeméthy Jánoshoz intézett leveléből: „Magamnak az én pécsi püspökségemben kívántatnának mostan háromszáz hatvanhárom plébánosim, de hol vegyiem és mivel tanítassam, immár tízen négi egész osztendeigh engem heában üldöző ellenségim miatt sokszor egy falat kenierem nem lett volna, ha isten eő szent fölsége dicsőséges szent Péter apostollal s

több menniey Pátronusimmal csodálatos képpen sokszor nem tartottak volna.”¹³ Megragadó a

17. század végének izes magyar nyelve!

A katolicizmus kezdett magára találni a sok éves török elnyomás után, szervezete és a hívek létszáma is gyorsan bővült ebben az időszakban. 1714. március 13-án püspöki zsinat volt Pécsen. Összeírták a plébániákat, templomokat, határoztak a renoválásról, nyolccal bővült a templomok száma. Ahol nem volt pap, ott szerzetesek segítettek, a sűrűbben lakott településeken egyéb segítők dolgoztak az egyházi hatóság engedélyével, akiknek lehetett

családjuk, ők voltak a licentiátusok.¹⁴ Feladatuk volt az áldoztatás, prédikálás vasárnap, ünnepnap, keresztelés, esketés, temetés, körmenet, tanítás, példamutatás. Pénzbüntetést is kiróttak a húsvéti gyónás megszegőire (fele a templomé, fele a plébánosé volt).¹⁴

I. Lipóttól visszakapta a birtokait Nesselrode Ferenc gróf pécsi püspök (1703–1732). Felosztotta a birtokot a püspök a káptalan, a székesegyház és a tervezett papnevelde között. 1735. március 20-án elismervényt állított ki Bakich Gábor nagyprépost, hogy a telket (ami eredetileg a klérus

¹¹ Katolikus testület, tagjai a kanonokok, vezetője a prépost.

¹² Fedeles Tamás, Lengvári István, Pohánka Éva, Polyák Petra eds., *A pécsi felsőoktatás évszázadai* (Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 2017), 35.

¹³ Mihályfi, *A pécsi papnevelés*, 232. ¹⁴ Főhatalmazott személyek.

¹⁴ Molnár Péter, *„A pécsi szeminárium története”* (Diplomadolgozat, Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, 1983), 30.

vagyon volt) használatra átengedi Pápay Istvánnak, aki elismeri a káptalan tulajdonjogát.¹⁵ „Az egyházmegye távollevő bíboros püspökének, Cienfuegos Alvareznek (1735–1739) vikáriusa¹⁶ Berényi Zsigmond (pécsi püspök 1740–1748) tette meg az első lépést 1736-ban az egyházmegyei szeminárium létesítésére.”¹⁷ Fonyó Sándor nagyprépost a Kálváriahegység a várfalon belül lévő délnyugati lejtőjét, mely az idő szerint gyümölcsös kert volt, ajánlotta, mint alkalmas területet.¹⁸ Thurn Antal Kázmér püspök is felvetette ezt a gondolatot, de korai halála miatt megghiúsult a terve. Végül Berényi Zsigmondtól kezdve valamennyi püspök világosan látta, hogy a lelképásztorkodás csak felkészült, világi papsággal folytatható eredményesen. Ennek intézményes helyévé vált a szeminárium.¹⁹ „1742. június 4-én ünnepélyesen letették az alapkövet. Az építés vezetésével Kapuvár Márton kanonokot, az intézet első rektorát bízta meg. Négy évig építette Petz András pécsi építőmester az illusztris épületet. 1746 szeptember 4-én szentelte fel – Szent Pál tiszteletére – Berényi Zsigmond püspök.”²⁰

1. ábra: A Pécsi Püspöki Szeminárium alaprajza

¹⁵ Szentkirályi István, „A pécsi szeminárium első évtizedéből (1740–1750),” *Dunántúl* 3, no. 248 (1913): 4.

¹⁶ A püspök helyettese

¹⁷ Horváth István, „A pécsi szeminárium évtrendje a 18. század első felében,” in *Pécsi Szemle*, 8, no. 2 (2005): 12–17, 12.

¹⁸ *A Pécsi Püspöki Hittudományi Intézet Évkönyve* (Pécs: Püspöki Lyceumi Nyomda, 1901–1902), 98.

¹⁹ Vértési Lázár, „100 éve indult a Szemináriumi Élet,” *Magyar Nemzeti Levéltár*, https://mnl.gov.hu/mnl/baml/hirek/100_eve_indult_a_szeminariumi_elet_a_pecsi_novendekpapsag_szent_pal_tarsulatanak Letöltve 2024. november 08.

²⁰ Boda, „A pécsi szeminárium,” 88.

A szeminárium barokk főbejárata felett címer van, melyen az építés dátuma, és feliratok szerepelnek. A bal oldali mezőn: „ista seminarii divi Pauli apostoli honori assurrexit.” (A szeminárium ezen háza Szent Pál tiszteletére épült.) Az évszám az 1745-öt jelölte meg. A jobb oldalon: „sub auspicio gubernio Sigismundi antistiti (s) e pervetusta stirpe nati eo.” (Az ősi nemzetből származó Zsigmond szerencsés kormányzata alatt.) Az 1742-es év szerepel rajta. Ezen kívül a Szent Pál szobor alatt látható: az „Ego sed plantavi Deus Apollo incremen rigavit tum dedit I. Cor. 3.” felirat. (Én ültettem, Apollo öntözte, de a növekvést Isten adta).²¹ Alapítólevél nem készült, az adománylevelet pedig a káptalan készítette. Az épület a mai Papnövelde utcában található.

A szeminárium nemcsak az ismert épületekből állt abban az időben: „A papnevelő intézet uradalmához 18 falu tartozott. A birtok jövedelmét az intézet fenntartására, a tanárok és a növendékek ellátására kellett fordítani. Az uradalom a saját területén a jobbágyoktól tizedet és kilencedet szedett, sőt a püspökség területén beszedett dézsma nyolcadát is megkapta. A beszedett termények hozzájárultak az intézet konyhájának ellátásához.”²² A ház személyzete:

számvevő, ispán, magtáros, kulcsár, kádár, kertész, 2 katona, hajdú, szakács, mosólegény, csordás és egyetlen asszony: a sütőnő. A növendékek maguk takarítottak és szolgáltak fel maguknak.²³²⁴ A szeminárium szabályzatát Berényi püspök a római Collegium Germanicum et Hungaricum²⁷ szabályzatának mintájára készítette el.²⁵ Az óriási paphiányra való tekintettel csak két éves volt a teológiai kurzus. Dogmatika és morális voltak a tantárgyai, ez utóbbi a jogi problémákat is tárgyalta.²⁶

A szemináriumban latinul folyt a tanítás és a beszélgetés, ünnepnapokon magyar, német és horvát nyelven is lehetett szólni. A diákok leginkább az 1687-ben megalakult jezsuita gimnáziumból jelentkeztek, ha elvégezték a hat osztályt. A felvettek ajánlással juthattak az

²¹ Szentkirályi István, „A pécsi szeminárium múltjából (1740–1750),” *Dunántúl* 3, no. 236 (1913): 3.

²² Horváth István, „Adatok a Pécsi Papnevelő Intézet építéstörténetéhez,” in *Utcák, terek, épületek Pécsen*, ed.

Márfi Attila (Pécs: Baranya Megyei Levéltár, 2007/2008), 95–103, 96.

²³ Boda, „A pécsi szeminárium,” 88.

²⁴ -ben alapított, római papnevelő intézet német és magyar növendékek számára.

²⁵ Fedeles et al., eds., *A pécsi felsőoktatás*, 36.

²⁶ Boda, „A pécsi szeminárium,” 88.

intézetbe. Mindenkinék feltették a kérdést: Magától jött-e? Ért-e nyelveket? Volt-e kongreganista?²⁷ Tud-e zenét? Megtérít-e mindent, ha kilépne?²⁸

Az első növendékek 1744-ben lettek felszentelve.²⁹ A szeminárium kettős intézményként működött: papnevelőként és hittudományi intézetként.

Az első rektora Kapuvár Márton volt, akinek az idején épült a szeminárium.³⁰ Ő nem tanított, hanem vezette az intézményt.

Qadani-i Askanusz márki a tanoncok ellátására alapítványt hozott létre 1750. április 25-én. Ennek alapja, saját kőháza volt az eszéki erdőben 6 hold földdel. A kikötése szerint, legalább egy növendéket kellett támogatni. Első tanárok: Paksi Lajos pálos szerzetes, Huamics Lukács szakcsi plébános, és Christovits Imre.³¹

Élet a szemináriumban

Az intézményben filozófia, teológia és erkölcstan tantárgyak tanítása folyt. A tanulók napirendje igencsak feszes volt. 1913-ban a napirend a következő volt: ébresztő 4 órakor volt, reggeli imádság fél 5-kor és elmélkedés.³² Hat óráig hitbuzgalmi gyakorlatok voltak, 6–7-ig tanultak, 7–8-ig erkölcstanból előadást kellett meghallgatniuk, 8–8:45-ig dogmatika, 8:45– 9:30-ig cirkulus (kikérdezés jegyre), 9:30–10-ig breviárium (zsoltosma), 10–10:45-ig tanulás, 10:45– 11-ig lelkiolvasmány, majd étkezés, 1–2-ig tanulás, 2–3-ig előadás erkölcstanból, 3– 3:30-ig dogmatika előadás, 3:30–4-ig cirkulus. (Két naponta erkölcstanból, harmadik napon dogmatikából). Szombaton vesperásra (Liturgia Horarum esti imaórája) mentek, ilyenkor csak erkölcstanból volt előadás, 2–2:45-ig templom. 4 órakor breviárium volt, 4:30-tól szabad

²⁷ Katolikus hitbuzgalmi egyesület tagja.

²⁸ Boda, „A pécsi szeminárium,” 88.

²⁹ Szentkirályi István, „A pécsi szeminárium első évtizedéből (1740–1750),” *Dunántúl* 3, no. 248 (1913): 4.

³⁰ Szentkirályi, „A pécsi szeminárium múltjából (1740–1750),” *Dunántúl* 3, no. 236 (1913): 3.

³¹ Molnár, „A pécsi szeminárium,” 31.

³² Molnár, „A pécsi szeminárium,” 34–35.

foglalkozás, a hátralévő idő ugyanúgy zajlott, mint hétköznapiakon. Vasárnap 4 órákor erkölcsstani esetek megoldása, majd a szónoki gyakorlat: étkezés alatt szónokolhattak vagy felolvastak.³³

Ha szorgalmasok, a rektor változathatott a napi beosztásukon. Ekkor (az alapítás után) a rektor egyben erkölcsstani tanár is volt. Neki kell igazgatnia a beosztottakat is, változtatástól be kellett számolni a káptalannak, egyúttal büntethetett, vagy nagyobb rendetlenségeknél a káptalannak kellett jelentenie a dolgot. Igen szigorúan jártak el a makacsság esetén. Ruha, élelmiszer

változtatáskor is a káptalant kellett tájékoztatni. A mellékételek megállapítása a rektor saját döntése volt, vendég esetén változtathatott rajta, szükség szerint megtoldhatta egy fogással az étkezést a tanároknak és praebendatusoknak.³⁴ Ha nem volt elég ruha, be kellett jelenteni, hogy beszerezhető legyen. Ágyneműk, fehérneműk hiányát a vestiáriusnak³⁴ kellett jelenteni. A praefectus³⁶ rendelkezett az ételekről, amelyeket a személyzet állított elő. Ő vezette a háztartást és a gazdasági ügyeket irányította. Az 1747-es törvény szerint a rektor és a káptalan felügyelete alá tartozott az étkezés.³⁵

Vigíliákon, böjtökkor négy fogást kaphattak (szárított gyümölcs, mandula, dió, tojás, saláta, sajt). Sült hús járt Mindenszentekkor, Szenteste, apostoli napokon, karácsonykor, Jézus bemutatásakor, Szent Adalbert napján, Jézus mennybemenetelekor, pünkösdkor, Szentháromság ünnepén, Keresztelő Szent János születésnapján és Szent Katalin napján. Sült liba és újborkor volt Szent Márton nap. A kulcsár nyugtát állított elő a befolyt élelmiszerekről, és minden kiadott tételt könyvelt. Ő és a credentiarius³⁶ szakács a tanulók mértéke szerint kapott élelmiszert, a cselédek kevesebbet kaptak. A szakács dolga volt vigyázni a rendre és tisztaságra,

³³ Szentkirályi István, „A pécsi szeminárium múltjából (1740–1750),” *Dunántúl* 3, no. 207 (1913): 3. ³⁴ Ellátók.

³⁴ Ruhákért, ágy és asztalneműkért felelős tagja a személyzetnek.

³⁶ Elöljáró.

³⁵ Szentkirályi István, „A pécsi szeminárium múltjából (1740–1750),” *Dunántúl* 3, no. 207 (1913): 3.

³⁶ Megbízott.

a dispenzatoré³⁷ a bor kiosztására, valamint a minőségének a megőrzésére felügyelni.³⁸ A 18. században a jómódú társadalmi csoportok tagjai (főnemesség, jómódú birtokos nemesség, gazdag városi polgárság) a középkori kettős étkezési rendről, mely egy reggeli és egy délutáni étkezés volt, áttértek az úgynevezett újkori, hármas étkezési rendre (reggeli, ebéd, vacsora). A pécsi szemináriumban még a 19. század közepén is tartották magukat a kettős étkezéshez. Az első étkezés 11 órakor volt, a második pedig este negyed 7-kor, meleg ételt ettek ilyenkor. Pénteken és szombaton böjtöltek.⁴⁴ Az intézet kertje a rektor felelőssége volt. A kert nem a növendékek szórakozását szolgálta, hanem konyhakertként hasznosították, hogy ne a piacról kelljen zöldségeket venni.³⁹

1746. december 15-i gyűlésen Domsich Mátyás örkanonokot és Smakercz Péter éneklőkanonokot bízta meg Berényi Zsigmond püspök egy új szabályzat alkotásával.⁴⁶ 1748. március 3-i rendelet szerint a káptalan tagoknak, praebendatusoknak, pap tanoncoknak, koralistáknak, zenészeknek is kötelezően részt kellett venniük a misén.⁴⁰ A misén történt hibákat is megbüntették: 1744-ben egy asszisztens a körmenetre nem vitt szenteltvizet, egyéb hibákat is elkövetett, erre víz és bor megvonásra büntette (a többieket is) Fonyó vikárius.⁴¹

1751-ben Klimó György követte Berényi Zsigmondot a püspöki székben. Klimó György püspök (1751–1777) egyetemalapítási tervében is központi helyet foglalt el a hittudományi

intézet, hiszen ezt kívánta a felállítandó univerzitás teológiai fakultásává emelni. A régi papnevelő intézet oktatási rendszerét nem találta megfelelőnek, így a kétéves papi szemináriumot az 1760-as években először három-, majd négyévesre bővítette, és 1766-ban új házirendet írt elő a felsőbb éveseknek. Továbbá kötelezővé tette a nyilvános püspöki könyvtár naponkénti látogatását, valamint elrendelte, hogy ugyanott történelemórákat kell tartani. Az intézmény a következő tanszékekkel működött: dogmatika, morálteológia,

³⁷ Gondnok.

³⁸ Szentkirályi István, „A pécsi szeminárium múltjából (1740–1750),” *Dunántúl* 3, no. 207 (1913): 3 ⁴⁴ Horváth, „A pécsi szeminárium,” 16.

³⁹ Szentkirályi István, „A pécsi szeminárium múltjából (1740–1750),” *Dunántúl* 3, no. 207 (1913): 3. ⁴⁶ Horváth, „A pécsi szeminárium,” 12.

⁴⁰ Szentkirályi István, „A pécsi szeminárium múltjából (1740–1750),” *Dunántúl* 3, no. 253 (1913): 4.

⁴¹ Szentkirályi, „A pécsi szeminárium,” 4–5.

lelkipásztorkodástan, egyházjog, egyháztörténet, szentírástan.⁴² Sajnos Klimó György halála miatt megghiúsultak egyetemen kapcsolatos tervei, sőt küzdeni kellett a szeminárium megmaradásáért.

Az 1777-es Ratio Educationis⁴³ Mária Terézia uralkodása idején a kétéves filozófiai és a négyéves teológiai képzést a királyi akadémiák szabályzatának hatásköre alá vonta.

„1779-ben a következő tárgyakat adták elő: I. évfolyamban: hittani enciklopédiát és héber nyelvet három hónapig, majd ószövetségi szentírás magyarázatot, egyháztörténetet. II. évfolyamban: görög nyelvet három hónapig, majd újszövetségi szentírás magyarázatot, teológiai irodalomtörténetet, alapvető hittant és patológiát.⁴⁴ III. évfolyamban: erkölctant, ágazatos hittant. IV. évfolyamban: ágazatos hittant, egyházjogot. V. évfolyamban: liturgiát, majd polemikát,⁴⁵ lelkipásztorkodástant.”⁴⁶

A szeminárium működésének szüneteltetése

II. József az egyházmegyei szemináriumok helyett generális⁴⁷ szemináriumokat létesített.

Állami fenntartású intézetekké tette Magyarországon és Ausztriában is a generális szemináriumokat. A tanárokat nem a püspök utasította és alkalmazta, hanem a császár. Előírta a tankönyveket, a szünetek időpontjait, és hogy milyen könyveket kell a növendékeknek elolvasni. Elrendelte, hogy a régi szemináriumi könyvtár eseteket magyarázó, tudományos és egyéb teológiai könyveit, mivel nem a nép okulását szolgálják és kárt okoznak, el kell adni. Császári rendelettel kötelezte a tanárokat, hogy a sok baj forrását képező keresztény bölcsélettel hagyjanak fel és csak sekélyes tanításra szorítkozzanak. Átalakította az eskü szövegét, előírta a napirendet, az áhítat–gyakorlatokat, még a növendékek imakönyvét is.⁴⁸

⁴² Fedeles et al., eds., *A pécsi felsőoktatás*, 36.

⁴³ Nevelés és oktatásügyi rendelet.

⁴⁴ Egyházatyák történetének tudománya.

⁴⁵ Érvelés és cáfolás tudománya a teológiai vitákban.

⁴⁶ Ravasz János, *Pécsi Tudományegyetem 1923–1950*. I. kötet. Kézirat. Pécs, 1983. 2.

⁴⁷ Általános érvényű.

⁴⁸ Mihályfi, *A pécsi papnevelés*, 270.

Az uralkodó a generális szemináriumokat egységesítette, államosította és azok felállítását Pozsonyban, Egerben és Zágrábban rendelte el. Központosította az oktatást. A pécsi káptalan a város előljárójával együtt az intézkedéssel nem értett egyet, ugyanis azt szerették volna, ha a tervezett generális szemináriumok egyike Pécsre kerül. A káptalan beadványt készített 1784 januárjában, melyben részletesen megindokolja Pécs alkalmasságát egy ilyen intézmény befogadására, beadványa azonban eredménytelen volt.⁴⁹

A központosítás sok hátránnyal járt. A növendékek év végén nem jöttek haza, a fegyelem annyira meglazult, hogy császári rendelet írta elő minden egyházmegyében a Priesterhaus⁵¹ létrehozását, ahol a felszentelendőknél még egy évet a püspök színe előtt kellett tölteniük. Ilyen Priesterhaus volt a pécsi szeminárium. 1790-ben az akkori rektor, Paffán kanonok kibővítette az épületet: emeletet húzatott rá, kelet felé pedig négy ablakkal megtoldatta.⁵⁰

A kalapos király halála előtt majdnem minden intézkedését visszavonta. II. Lipót (1790–1792) 1790-es rendeletével a visszaállított helyi, egyházmegyei szemináriumban ismét a régi, egyházmegyei rendszerű papnevelés valósulhatott meg. 1791–1806-ig a diakóvári egyházmegye diákjai Pécsen tanultak. A napóleoni háborúk idején (1809–1810) az intézmény kórházként működött. Ebben az időszakban a papnövendékek a ferencesek társházában éltek és tanultak.

A jozefinista⁵¹⁵² és janzenista⁵⁴ eszmék sajnos megfertőztek egyes tanárokat is. Voltak, akik ezeket az eszméket vallották továbbra is. Ők az óráikon arra bíztatták a növendékeket, hogy ne olvassák a breviáriumot, mert az divatjamúlt dolog. A növendékek ezen felbátorodtak, és rossz ízű diákcínyek, de még durvább dolgok is előfordultak. A refektóriumban néhány növendék Szűz Mária szeplőtelen fogantatásán tréfálkozott.⁵³

⁴⁹ Ravasz János, *Pécsi Tudományegyetem 1923–1950. I. kötet. Kézirat. Pécs, 1983. 3.* ⁵¹ Papi ház.

⁵⁰ Boda, „A pécsi szeminárium,” 90.

⁵¹ II. József politikáját valló.

⁵² . századi katolikus reformmozgalom híve.

⁵³ Ravasz János, *Pécsi Tudományegyetem 1923–1950. I. kötet. Kézirat. Pécs, 1983.*

A szeminárium története a 19. században

1803-ban az I. évfolyamon egyháztörténet, kronológia, geográfia, kritika, alapvető hittan, a teológia forrásai, héber nyelv, ószövetségi szentírás-magyarázat, II. évfolyamon alapvető hittan, teológiai irodalomtörténet, patológia, görög nyelv, újszövetségi szentírás-magyarázat, III. évfolyamon dogmatika, polemika, erkölcsstan, lelkipásztorkodástan, IV. évfolyamon dogmatika, polemika, egyházjog órák voltak.⁵⁴

Szepesy Ignác püspöknek (1827–1838) szívügye volt a szeminárium. A vizsgákon személyesen elnökölt, minden vizsga végén nyilvános szereplést várt el minden növendéktől. Tanáraitól megkövetelte a doktorátust, melyet nem engedett három éven túl halogatni.⁵⁵

Az 1828–29-es tanévben kétéves bölcsészeti tanfolyamot indított a szeminárium képzéséhez kapcsolva. Az új típusú liceumban már világi hallgatók is részt vehettek a tanórákon. 1851-ben a bölcsészeti tanfolyam két évfolyamát beolvasztották a ciszterci főgimnázium VII. és VIII. osztályába.⁵⁶

Scitovszky János (1839–1849) püspök tevékenységében is fontos helyet kapott a szeminárium. Püspöksége idejére esett az 1848–49-es szabadságharc, mely a kispapok nagy részét elszórtatta a frontra.⁵⁷ A szabadságharc ideje alatt bezárt egy időre a szeminárium, majd 1849. novemberében indult újra a tanítás. A papnevelés nehéz helyzetbe került, anyagi nehézségek miatt, és mert nem volt elég jelentkező. A papnevelő és hittudományi intézetek jogi helyzetét az 1855. évi konkordátum⁵⁸ rendezte.⁵⁹⁶⁰

Girk György (1852–1868) követte a püspöki székhelyen Scitovszky Jánost, aki 1860-ban a küsszémi szeminárium megalapításával vitte előbbre a papnevelés ügyét. A Szeplőtelen Fogantatás tiszteletére a Marianum nevet adta az intézménynek.⁶⁸ A küsszémi szeminárium előképzést, hivatásgondozást adott a papi pályára készülő gyerekek számára. Két szeminarista volt

⁵⁴ Fedeles, *A pécsi felsőoktatás*, 36

⁵⁵ Boda, „A pécsi szeminárium” 91.

⁵⁶ Fedeles et al., *A pécsi felsőoktatás*, 36.

⁵⁷ Boda, „A pécsi szeminárium,” 91.

⁵⁸ A Szentszék és az állam megállapodása.

⁵⁹ Ravasz János, *Pécsi Tudományegyetem 1923–1950. I. kötet*. Kézirat. Pécs, 1983.

⁶⁰ Boda, „A pécsi szeminárium,” 92.

megbízva a kispapok mentorálásával, igazi lelki közösség alakult ki a papnövendékek és a gimnazisták között.

2. ábra Girk György

„A pécsi növendékpapság Szent Pálról nevezett Társulata több mint tízévnnyi, a megfelelő szervezeti forma keresésére irányuló vajúadás után, 1863. július 8-án, Gundy Mihály gimnáziumi tanár felhívására szerveződött meg, irodalmi önképzés céljával. Nyilvános létjogosultságot, vagyis püspöki megerősítést pedig 1865. január 7-ével nyertek.”⁶¹

„A társulat egy szerves egész erkölcsi egység, amelyben az elnök a tagokkal, a tagok pedig az elnökkel együtt képezik az egységet. 3 alosztályba sorolható: irodalmi, bíráló, szavaló. Az első évben a legfőbb vezető az intézet rektora volt, másodsorban a prefektus. Tisztségek voltak: elnök, főjegyző, könyvtáros, pénztáros. A tagok öt osztályra sorolhatók: rendes, részvényes, levelező, tiszteletbeli, alapító.”⁶² A társulatnak az irodalmi munkáit a bírálótestület vizsgálta meg. Rendszeresen működött az irodalmi kör és a szavalókör. Az énekkar rendszeresen szerepelt az ünnepélyeken, és színműveket is előadtak, korabeli jelmezekben. A szemináriumi évkönyvek a Társulat működését örökítették meg. Felsorolták a tagok létszámát, beosztását, beszámoltak a

⁶¹ Vértési Lázár, „100 éve indult a Szemináriumi Élet,” *Magyar Nemzeti Levéltár*, 2024. november 08., https://mnl.gov.hu/mnl/baml/hirek/100_eve_indult_a_szeminariumi_elet_a_pecsi_novendekpapsag_szent_pal_tarsulatanak Letöltve:2024. november 08.

⁶² Molnár, „A pécsi szeminárium,” 65–68.

szavazásokról, ismertették a gyűlések témáit és az irodalmi, vagy szónoki versenyek helyezéseit. A Társulat 1863 és 1910 között 26 évkönyvet

adott ki. Ezek a könyvek közel 700 művet tartalmaznak, 14000 oldalon. 1910-től nem jelent meg több évkönyv.⁶³

„1909-ben felvetődik egy szakosztály alapításának a kérdése. Leginkább a szociális problémák miatt, megalakul a szociális szakosztály. Ezután még 2 szakosztály alakul: történelmi és filozófiai. A szakosztályokra azért volt szükség, hogy a tagok tág teret kapjanak az önművelésre. 1913-ban ezek a szakosztályok voltak:

-elméleti teológia (bölcselet)

-gyakorlati teológia (lelkipásztorkodás)

-szentírástudományi

-történelmi -szónoki

-szociális^{64,65}

A gyorsíró kör 1904. március 15-én alakult meg. A Szent Pál Társulat hazafias lelkületét láthatjuk a következő rendezvény műsorában.

1910. április 15-én gróf Széchenyi István halálának 50 éves évfordulója alkalmából egy zártkörű ünnepséget rendezett a Társulat. Műsora a következő volt:

1. „Szózat – énekelte a társulati énekkar.
2. Megnyitóbeszéd – elmondta Berlákovich István IV. év. teológus hallgató

⁶³ Molnár, „A pécsi szeminárium” 93.

⁶⁴ *Ibid.*, 85–86.

⁶⁵ *Ibid.*, 90.

3. Arany János »Széchenyi emlékezete« – szavalta Schlachter J. III. év. teológus h.
4. »Széchenyi« – szavalta Kletze Béla IV. év. teológus hallgató
5. Széchenyi élete és munkássága – felolvasta Fejes J. III. év. teológus hallgató
6. Széchenyi törekvése – felolvasta Schech Gyula II. év. teológus hallgató
7. Himnusz”⁷³

Ez a műsor alkalmas volt a hazafias érzések közös megmutatására.

A szemináriumi tanítás nyelve sok vitát megért itthon és külföldön. Mihályfi Ákos István beszél a Papnevelés története című könyvében a teológiai tanítás nyelvéről:

„Még a mult század (18.) közepén is felesleges lett volna e fejezet egy hasonló tárgyú munkában. Egész természetesnek tartotta mindenki, hogy a theologiai tanítás nyelve csak a latin lehet, az a nyelv, mely a nyugati egyház hivatalos nyelve, melyen az egész theologiai irodalom képződött s melylyel mondhatjuk bátran, teljesen össze is forrott. A mult század közepén Thomasius és Wolff protestáns theologusok voltak az elsők, akik a lipcsei és hallei egyetemeken honi nyelven tartottak előadásokat. A jozefinizmus meg a kath. theologiai intézetekbe igyekezett becsempészni a honi nyelvet, de kevés eredményt ért el. Németországban a protestánsok példáját követték a katolikusok is s így a theologiai oktatás nyelve majdnem kizárólag a német lett. A többi országokban úgyszólván kivétel nélkül ma is a latin nyelven adják elő az összes theol. tárgyakat. Hazánkban kevés kivétellel minden tárgyat latinul adnak elő. Egyik-másik szemináriumban az egyháztörténelmet, egyházjogot, s lelkipásztorkodást tanítják magyarul. Azonban a tanítási nyelv kérdése főleg mióta a nemzeti nyelv művelésére mindenütt oly nagy súlyt fektetnek, élénk megbeszélések és viták tárgyát képezi úgyszólván minden országban.”⁶⁶

Franciaországban például „az előadási nyelv az összes tárgyakból latin, de az írásbeli dolgozatok nagy részét franczia nyelven készíthetik, s így van elég alkalmuk a hazai nyelv és stílus ápolására, különben is sem az előadásban, sem a vizsgálatokon nem veszik valami

⁶⁶ Mihályfi, *A papnevelés*, 171–172. ⁶⁶
Ibid., 313.

szigorúan a latin nyelv kötelező használatáról szóló utasítást”⁶⁶

A pécsi szemináriumban nagyobb volt a szigor. Latin volt a tanítás nyelve, az oktatás is keményebb volt, mint néhány külföldi intézményben. Az egyház komoly elvárásainak is

megfelelt a tantárgyak és a tananyag összeállítása, a tanárok képzettsége, felkészültsége és hivatástudata. A végzős hallgatók kikerülve az intézményből, méltóképpen képviselheték Krisztus egyházát.

„Az állandó szellemi munka mellett lehetőségük volt a kispapoknak a kikapcsolódásra is. A szeminárium kertjében sétálhattak és sportolhattak. Teke pálya, futballpálya és tornaszerek álltak rendelkezésükre. Sakkozhattak, biliárdozhattak, zenélhettek a zeneteremben található zongorán vagy harmóniumon. Az énekkar munkájában is részt vehettek a zenét kedvelő növendékek.”⁶⁷

Az épületet is bővítették az idők során. Dulánszki Nándor püspök (1877–1896) 1883-ban a szeminárium nyugati szárnyát kiegészítette, majd a kisszeminaristákat odatelepítette. A 2.

emeleten neoromán stílusú kápolnát rendezett be a nyugati szárny építésével egyidőben. A kápolna gyönyörű freskóit Gebauer Ernő festette. A freskósorozat együtt alkot zárt egészet. A freskók témái: „Szent István vértanúsága”, „Saul a főpaptól megbízást kap a keresztények üldözésére”, „Pálfordulás” és „Szent Pál Ananiásnál”. A kápolna kazettás mennyezetét Jiratkozó Albin faragta, a folyosóján Zsolnay-Keresztút épült.⁶⁸

„Az 1896-os évben a kisszemináriumban 40 növendék volt a nagyszemináriumban pedig 4 rendes és 1 rendkívüli tanár 25-28 növendéket tanított. A nagyszemináriumi tanszékek beosztása az országos mintáknak megfelelően alakult: 1. Dogmatika; 2. Erkölcstan, lelkipásztorkodás-tan; 3. Egyházjog és egyháztörténelem; 4. Ó és Újszövetségi Szentírástan.”⁶⁸

⁶⁷ Ravasz János, Pécsi Tudományegyetem 1923–1950. I. kötet. Kézirat. Pécs, 1983. ⁶⁸ Molnár, „A pécsi szeminárium,” 33–34.

⁶⁸ Csibi Norbert, „A papság rekrutációja a Pécsi Egyházmegyében a 19. század második felében,” in *Katolikus egyházi társadalom Magyarországon a 19. században*, eds. Csibi Norbert, Forgó András, Gözsy Zoltán (Pécs: META Egyesület, 2019), 287–302, 290.

„A pécsi papnevelében a legtöbben – általában két küsszemináriumi évet követően – 16 és 19 éves koruk között érkeztek a nagyszemináriumi osztályokba, de nagy számban találunk 20-22 éveseket is az első éves diákok között. Ennek megfelelően a végzősök zöme 20-23 éves kora között hagyta el az alma matert. A nagyszemináriumba éves átlagban 13-14 fő jelentkezett, de az évfolyamok létszáma nagy mértékben ingadozott.”⁶⁹ A beiratkozók egy részét, nagyjából harmadát, kereskedő és iparos szülők gyerekei alkották. A diákok nagy része szegényebb családból származott. Ennek az lehetett az oka, hogy biztos megélhetést nyújtott a papi pálya a szegény sorsú családok gyerekeinek.⁷⁰

„A pécsi püspöki kis és nagyszeminárium szervezeti rendjének kialakítása és a két intézmény egymáshoz való viszonya a korszakban folyamatos fejtörést okozott az egyházmegyei vezetésnek és több kísérlet történt az ideálisnak nevezhető konstrukció megtalálására. Mindezek ellenére a pécsi papnevelő intézet alapvető funkcióinak megfelelően tudott működni, mindvégig biztosította az egyházmegye papi utánpótlását.”⁷¹

Az Alma Materről vallanak a pécsi papnövendékek Boda Miklósné A pécsi szeminárium múltjából című tanulmányában: „APOSTOLOK ISKOLÁJA – így nevezték a pécsi Szemináriumot. (Az udvaron Bartalits Mihály szobrai állnak) Apostolszobrok állnak

Szemináriumunk udvarán. Valamikor a Székesegyház homlokzatát ékesítették. Akkor az egész egyházmegyéhez szóltak, hiszen az egész egyházmegye büszkeségét díszítették. Elérhetetlen magasságból prédikáltak Istenről, Egyházzról, hitről. Ma udvarunkon állnak, mint vonzó példák. És ma is az egész egyházmegyéhez szólnak: az ő tanításukat viszik ki az újpapok, akik naponta próbáltak az apostolok iskolájában valamit tanulni tőlük buzgóságról, kitartásról, hitről, Istenről”⁷²

https://real.mtak.hu/131406/1/tizenkilencediksz%C3%A1zad_el%C5%91sz%C3%B3.pdf

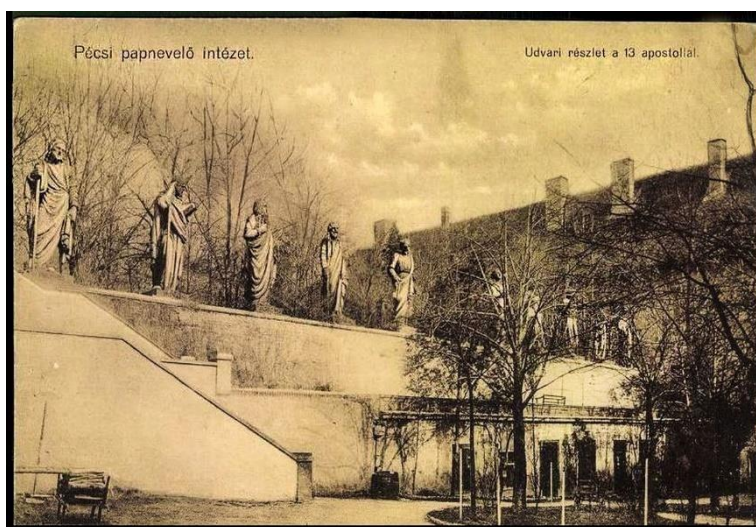
Letöltve:2024. november 22.

⁶⁹ Csibi, „A papság,” 293–294.

⁷⁰ *Ibid.*, 297–298.

⁷¹ *Ibid.*, 301.

⁷² Boda, „A pécsi szeminárium,” 92.

3. ábra Apostolszobrok a szeminárium udvarán

Pillantunk bele a híres római papnevelő intézmény, a Collegium Germanicum et Hungaricum 19. századi nevelési elveibe, melyekre a szeminárium példaként tekintett:

„A páter Rektor, a tanárok, csupa kitűnő, sokszor világhírű férfiak, tárt karokkal, a tiszta szeretet és az őszinte alázat leereszkedésével fogadják. Nem bizalmatlanok, nem gyanakodnak a növendékre, minden belépőről feltételezik a legjobb szándékot és akaratot; velük étkeznek, velük társalognak. A kollégiumban nem létezik az a hideg, hivatalos tekintély, mely eltávolítja inkább, mintsem összehozná a szíveket; ott nem létezik az a mesterséges tisztelet, mely lépten nyomon elárulja színlelt, hamis voltát. Az elöljáróknak ezen keresztény szellemű bölcsessége,

szeretetreméltó bölcsessége és bizalma nyeri meg és köti le a belépő növendék szívét. Az elöljárók mellett legnagyobb és legjótékonyabb hatást gyakorolják s belépő növendékekre az idősebb növendékek jó szellemökkel, példájokkal, lelkiismeretes pontosságukkal. Második nevelői tényező a teljes bizalom a növendékek részéről elöljáróik iránt, akik ezen bizalmat atyai bánásmóddal, előzékenységgel és szeretettel viszonyozzák. Bármikor és bármely növendék kopogtasson elöljárója ajtaján, tudja, hogy mindig szíves fogadtatásra talál. Elmondhat elöljárójának mindent, ami csak szívében fekszik, felfödheti előtte lelkének betegségeit, gyarlóságait, tudva, hogy nem rendőr előtt áll, akinek büntetésétől félnie kellene, hanem orvos előtt, aki szeretettel fogja őt gyógyítani. Harmadik nevelői tényező a hallgatás. Az ebéd és vacsora utáni köteles társalgás és a séta idejét kivéve, folytonos csend, hallgatás van a kollégiumban előírva. Minden egyes növendék külön-külön szobában lakik, egyiknek a másikhoz benyitni tilos. Ennek a nevelési eszköznek fontosságát, jellemképző, akaratedző hatását csak az nem tudja kellően becsülni, aki ezt nem ismeri. Ez a folytonos szilencium az embert mintegy önkéntelenül tanítja a tanultak, látottak és tapasztaltak felett reflexióra s így a gondolatokba mélyedésre, önállóságra, produktivitásra vezeti, e mellett munkaszeretetre tanít, jótékony hatással van a lelkiélet gyakorlására, megkönnyíti az elmélkedést és imádkozást; edzi az akaratot, kovácsolja a jellemet.

A negyedik nevelői tényező a páter Spirituális, aki a pt. Rektorral fölváltva két hetenkint buzdító beszédet intéz a növendékekhez. Ezen általános buzdító beszédeken kívül minden egyes növendéket külön-külön vezet és nevel. Az első évben hetenkint, a következőkben havonként egyszer köteles minden növendék a gyónáson kívül meglátogatni a spirituálist. Ezek a privát beszélgetések a nagy tudományú s nagy tapasztalatú lelki vezérrel csepegtetik az ifjú szívébe a lelki élet helyes elveit, nyesisik le róla a vallásos élet terén oly könnyen felburjánzó ferdeségeket és szélsőségeket.”⁷³

I. világháború

Az I. világháború idején tiszteket szállásoltak a szemináriumba, a növendékek a püspöki székházba költöztek. 1915. november 23-án 6 teológust kórházi lelkeszi szolgálatra hívtak be, de ők inkább sebesülteket akartak ápolni. Mikor ehhez a püspök nem járult hozzá, tiltakozásul

⁷³ Mihályfi, *A papnevelés*, 414–416.

nem jártak be az előadásokra. Végül a püspök mégis elengedett 6 embert. 1916. január 1-től mehettek csoportonként a frontra. A teológusok, akik elmentek, maguk kellett, hogy felkészüljenek a vizsgákra, melyeket haza érkezésük után tettek le.⁷⁴

Részletek az egyházmegyei tábori lelkészek frontról írt leveleiből:

„Főtisztelendő Tanár Úr!

Az élet meleg lüktetése a halál árkaiban – békesziget a hároméves viaskodás árjában, egy-két boldog óra, virágvasárnapos lelkület tükrözik a jobb napokat látott népfölkelő szemekben és a korán megbarnult, ideje előtt megférfiásodott, sebhelyes gyerekhonvéd arcokon. Ilyen a mi nagybőjtünk és egyben húsvétunk. Annyi tiszta, papi öröme egy papnak sincs, mint a tábori lelkészeknek.”⁷⁵

„Kedves jó Főtisztelendő Úr!

Oly kedvem szerint tudtam itt napirendemet beosztani, mintha csak valóban szemináriumban lennék. A reggeli és esti imáimat a Jézuskánál végzem és nap közben is be-betérek Hozzá, s oly boldog félórákat töltök Vele csendes, nyugodt, zavartalan beszélgetésben, imádságban. Kiöntöm előtte egész lelkemet, és lehetetlen, hogy meg ne hallgasson, és meg ne könyörüljön rajtam. Vannak jó lelki olvasmányaim is, a három Foerster-könyv, Szent Ágoston Vallomásai, Légy férfi stb., ezek mellett oly boldogan telnek napjaim.”⁸⁶

„Számos hűségnyilatkozat érkezett a borzalmak földjéről a szemináriumba. Ez olvasható Sarvany József levelében is: Itt még jó, mert vasárnaponként misét hallgatunk, s napközben is van egy kis időnk, hogy imáink elvégezzük... Volt alkalmam gyónni és áldozni. E napon boldog voltam, elképzeltem a szeminárium kedves kápolnájában éreztem magam...”⁷⁶

A háború első éveiben nem fenyegette a szeminaristákat közvetlen veszély. Az anyagi helyzetük már kellemetlenebb volt. A püspök körlevelekben kért segítséget a vidéki plébánosoktól.

⁷⁴ Molnár, „A pécsi szeminárium,” 39–43.

⁷⁵ Csibi Norbert, Vértesi Lázár eds., *A világháború kálváriáját járva* (Pécs: META Egyesület, 2019), 164. ⁸⁶ Csibi-Vértesi, *A világháború*, 185.

⁷⁶ Molnár, „A pécsi szeminárium,” 43.

Később kötelezte őket a termények beszolgáltatására. Krumplit, búzát, zöldségfélét küldtek a szemináriumnak segítségképpen a nehéz időkben.⁷⁷

„A háború pusztítása alatt a szellemi élet szinte megélénkült. 1917-ben jelent meg a »Hangok Hazulról« c. lap, Magyar István I. éves és Faludi Ferenc III. éves hallgatók szerkesztésében. Tartalmazott: híreket a szemináriumból, leveleket, katonák címeit, szépirodalmi és hitbuzgalmi költeményeket és egy hősi cselekedet leírását.”⁷⁸

A háború után

Az irodalmi élet a püspöki szemináriumban az első világháború háború utáni években igen élénk volt. „A sajtótörténeti szakirodalom jobbára csak huszadik századi kiadványokat tart számon a pécsi papi szemináriumból. Ennél azonban több kezdeményezés nyomait őrzi a Püspöki Levéltárban fellelhető szemináriumi iratállomány. Így a *Füstkarikák* című élclap a 1886-ban legalább 10 »eresztést«, a *Szabad Szó* 1928–1929-ben legalább két évfolyamot megélt. Az *Esti Kurír* 1931-ben, a *Szózat* 1932-ben ennél kevesebb lehetőséget kapott. A *Pécsi Növendékpapság Szent Pál Társulatának Évi Jelentése* című kiadványsorozat azonban 1906-tól 1917-ig évenként megjelent és a *Szemináriumi Élet* közvetlen előzményeként tudhatjuk be, a *Visszhangokkal* egyetemben. A megjelenési időszakát tekintve szintén 1921 előtti *Hangok Hazulról*, amely az első világháború utolsó két évében két évfolyamban összesen 12 számot élt meg, eltérő tematikája, kiadója és célja miatt nem tekinthető közvetlen előzménynek.”⁷⁹

⁷⁷ Molnár, „A pécsi szeminárium,” 43.

⁷⁸ Molnár, „A pécsi szeminárium,” 42.

⁷⁹ Vértési, „100 éve indult.”⁹¹

Boda, „A pécsi szeminárium,” 92.

1921-ben alapították a Szemináriumi Élet című lapot, a Szent Pál Társulat értesítőjét, mely betekintést engedett az intézmény mindennapi életébe, az ünnepeibe, sikereibe, balsikereibe.⁹¹ 24 oldalból állt az újság. A címlapon a Székesegyház volt.⁸⁰

A kiadvány számos rovata közül itt csak kettőt emelünk ki. A „Jelentések” rovat, a Társulat évi működésének mérlegét volt hívatott bemutatni. Pontos adatokat kapunk a társulati tagság létszámának alakulásáról, a tagok aktivitásáról. A megtartott gyűlések jellegük (rendes, rendkívüli) szerinti számáról, a beérkezett munkákról – szintén jellegük (rendes⁸¹ pályamű, felolvasás, szabadelőadás, versenyszónoklat) szerint felsorolva. Ezen kívül a felsorolt pályatételekből, illetve az egész éves tematikákra való utalásokból az összefoglalókban tisztán kirajzolódnak azok a meghatározó gondolati és lélektani sarokpontok, amelyek a papnövendékek világképét befolyásolhatták ebben a 30 éves időszakban. Így kezdetben a színházi játék lehetősége. A 30-as évek közepétől a missziós gondolat – Afrika és Ázsia felé – így, 1935-ben elsőként a missziós szakosztályt alapították meg. Kiemelkedően fontos szerep jutott a szeminárium egész éves tevékenységének főbb eseményeit kiemelő „*Kalendárium*”

rovatnak. Bár igen széles skálán változik a rovat terjedelme (1929-ben 10 oldal a 24-ből!), hosszú ideig láthatólag ez a legfontosabb, a Társulat tagságának összetartó erejét megjeleníteni

képes eleme a kiadványnak. Az iskolaév tíz hónapját áttekintve jegyzik le kronologikus rendben mindazt, amit érdemlegesnek találtak. A paletta természetesen igen színes, megtalálható közöttük a belső életritmusukat évente visszatérő rendszerességgel szabályzó liturgikus egyházi ünnepek.⁸²

1937-ig nem is jelenítettek meg a kiadóra vonatkozó külön információkat sem a belíveken, sem a borítón. A szerzők neveit nem ismerjük, külön kutatómunka kellene felderítésükhöz, a felelős kiadó személye is 1937-től válik láthatóvá 1948-ig.⁸³ Az igazgató volt megjelölve kiadónak.

⁸⁰ Molnár, „*A pécsi szeminárium*”, 92.

⁸¹ Nem pályázati felhívásra készült.

⁸² Vértési, „100 éve indult.”

⁸³ Vértési, „100 éve indult.”

A rövid nyugalmas időszak után, megint nehéz idők jöttek.

4. ábra. Pécs városa romokban.

II. világháború

A háború alatti nélkülözésekből az egyház is komoly részt vállalt. Kötelező volt beszolgáltatni az élelmiszereket az államnak (mint az első világháborúban). A Szemináriumi Élet beszámolója szerint a háború miatt 1941-ben szakítani kellett a hagyományosan kék színű reverendával, helyette feketét kaptak az első évesek. Az év telén a kispapok Jézus nevében kettesével járták december 24-én délelőtt a szegényebb családokat. Lisztet, cukrot, zsírt, lekvárt, ruhaneműt és maguk készítette játékokat osztottak a szegényeknek. Esténként a légi támadások idején pokrócokkal, abroszokkal, lepedőkkel takarták el az ablakokat. „1942-ben besorozták már az új regrutákat. Július 1-én furcsa tömeg gyülekezett a katonakórház udvarán: csupa pap, még

pedig annyi, hogy Pécsen ritkán láttak annyit együtt. 1944-ben lefoglalták a szemináriumot a katonaság számára. November 29-én az oroszok elfoglalták a várost.”⁸⁴

Szovjet megszállás

1945 márciusban engedélyezte a szovjet parancsnokság az oktatás folytatását. 1946 októberében Mindszenty József hercegprímás részt vett a szeminárium 200 éves fennállásának

⁸⁴ Boda, „A pécsi szeminárium,” 93-94.

⁸⁴ *Ibid.*, 94.

ünnepségén. Szentmisét tartott a kispapoknak, beszédének végén súlyos felelősségükre hívta fel a figyelmet. „Amikor emlékezünk, amikor hálát adunk, akkor erős elhatározást teszünk: a papi tudományokban akarunk tündökölni, együtt dolgozni népünkkel. Küzdeni annak bűneivel szemben. Segítsen benneteket a jó Isten kegyelme ezen a posztton, hogy hősieen megállhassatok az életben. Ámen.”⁸⁴ Szükség is volt a jó Isten kegyelmére és segítségére, mert nehéz idők jöttek az egyház és a hívek számára.

A kispapok 1950-ben már a püspökségen tanultak, oda is költöztek. A szeminárium épületét 1951-ben államosították. „Az 1950-es évek elejére befejeződött Magyarország szovjetizációja, kiépült a szovjet mintára szerveződő diktatúra. Bár elvben az 1949-es alkotmány kimondta állam és egyház szétválasztását és hirdette a vallásszabadságot, a gyakorlatban a vallásos meggyőződést minden eszközzel üldözték, és az államtól függő bábegyházak kiépítésére történt kísérlet az 1951-ben megalakult Állami Egyházügyi Hivatalon keresztül. Ez az intézmény hivatalosan a vallásfelekezetekkel kötött egyezmények és megállapodások végrehajtására és a vallásfelekezetek állami támogatására alakult, de hatásköre ennél sokkal szélesebb volt, lényegében az egyházak felett teljes adminisztratív felügyeletet gyakorolt.”⁸⁵ Meg kell említeni, hogy az üldöztetés olyan kemény eszközökkel folyt, hogy számos mártír pap ebben az időszakban vesztette életét.

1950-ben jelent meg az utolsó Szemináriumi Élet. A szeminárium 1951-ben Győrbe költözött. Vele együtt a keresztény szellemiség és lelkeség is elhagyta Pécs városát. 1951 augusztusában a szeminárium épületét államosították, hosszú, szomorú időszak következett. A szocializmus idején elég mostoha sorsa volt, gyogyepedagógiai iskola volt benne. Teljesen lepusztult a gyönyörű épület, méltatlanul bánt el vele a sors. Miután visszakerült az egyházhoz, megint a keresztény gondolatok otthona lett. Napjainkban katolikus gimnázium működik az egykori szeminárium épületében. 1991-től működik a pécsi püspöki szeminárium jogutód intézménye,

a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola.

⁸⁵ Tóth Krisztina, „Egyházüldözés és egyházpolitika az 1950-1960-as években,” *Barankovics Alapítvány*, 2024. november 03., <https://barankovics.hu/egyhazuldozes-es-egyhazpolitika-az-1950-1960-as-evekben/>

Összefoglalás

A pécsi püspöki szeminárium története visszanyúlik egészen a XVI. századig. A hasonló intézmények alapításának gondolata a Tridenti zsinaton (1545–1563) vetődött fel. A pécsi szeminárium története összefonódott a város és az ország történetével. A híres pécsi püspökök egymásra épülő munkája nyomán létrejött városunkban az intézmény, amelyet megálmodtak. Azon munkálkodtak, hogy a növendékek minél tökéletesebb képzésben részesüljenek a nemes célnak megfelelő épületben, hogy később eredményesen tudják képviselni az egyház törekvéseit. Nem volt sima ez az út, sok akadályt kellett leküzdeni az évek folyamán. Hol a politika, hol a pénztelenség, vagy az emberi gyarlóság szólt közbe és hátráltatta a szeminárium működését. Végig követtük az intézmény történetét a török megszállás után, a béke nyugalmas éveiben, a két világháború idején és az ún. felszabadulás után. Az 1950-es éveket követő időszak külön történet, ez már egy másik dolgozat témája lehetne. Megismerkedtünk az intézmény külső és belső életével, a mindennapi szokásokkal, az ott élők és dolgozók örömeivel, gondjaival. A válogatott tanárok segítségével a tudás magas fokára juthattak el a növendékek, amely későbbi életükben támaszuk lehetett. Felszentelésük után is bátran fordulhattak volt tanáiraikhoz tanácsért, jó szóért, ha nehéz helyzetbe kerültek, vagy ha öröm érte őket. A szemináriumban eltöltött évek alatt alapozták meg hitüket, életszemléletüket és későbbi pasztorális tevékenységüket. Az útravaló, amit az intézményben kaptak végig kísérte őket egész életükben. Tevékenységükkel hozzájárultak a katolikus hit fennmaradásához Baranya vármegyében és Magyarországon.

Források:

A Pécsi Püspöki Hittudományi Intézet Évkönyve. Pécs. Püspöki Lyceumi Nyomda, 1901–1902. *A Pécsi Püspöki Hittudományi Intézet Évkönyve.* Pécs: Püspöki Lyceumi Nyomda, 1903.

Boda Miklósné. „A pécsi szeminárium múltjából.” In *Egyházi arcélek a Pécsi Egyházmegyéből.* Eds. Fedeles Tamás, Kovács Zoltán és Sümegi József. 87–96. Pécs: Fény Kft, 2009.

Csibi Norbert. „A papság rekrutációja a Pécsi Egyházmegyében a 19. század második felében.” In *Katolikus egyházi társadalom Magyarországon a 19. században*. Eds. Csibi Norbert, Forgó András, Gözsy Zoltán. 287–302. Pécs: META Egyesület, 2019.

https://www.academia.edu/51279982/A_paps%C3%A1g_rekrut%C3%A1ci%C3%B3ja_a_p%C3%A9csi_egyh%C3%A1zmegy%C3%A9ben_a_19.sz%C3%A1zad_m%C3%A1sodik_fel%C3%A9ben_A_p%C3%A9csi_p%C3%BCsp%C3%B6ki_szemin%C3%A1rium_%C3%A9s_hallgat%C3%B3i_1870_1914

Csibi Norbert, Vértési Lázár eds., *A világháború kálváriáját járva*. Pécs: META Egyesület, 2019.

Fedeles Tamás – Lengvári István – Pohánka Éva – Polyák Petra: *A pécsi felsőoktatás évszázadai*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 2017

Gárdonyi Máté. *A papi élet reformja a Tridenti Zsinat korában*. Budapest: Márton Áron Kiadó, 2001.

Horváth István. „Adatok a Pécsi Papnevelő Intézet építéstörténetéhez.” In *Utcák, terek, épületek Pécsen*. ed. Márfi Attila 95–103. Pécs: Baranya Megyei Levéltár, 2007–2008.

Horváth István. „A pécsi szeminárium évtrendje a 18. század első felében.” In *Pécsi Szemle* 8, no. 2. 12–17. (2005): 12.

Mihályfi Ákos István, *A papnevelés története I*. Budapest: Szent- István-Társulat Tudományos és Irodalmi Osztálya, 1896. <https://digitalia.lib.pte.hu/hu/pub/mihalyfi-akos-istvanapapneveles-tortenete-es-elmelete-szit-bp-1896-1-4676>

Molnár Péter. „*A pécsi szeminárium története*.” Diplomadolgozat, Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, 1996.

A Pécsi Püspöki Hittudományi Intézet Évkönyve. Pécs: Püspöki Lyceumi Nyomda, 1901–1902. *Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola*. „Történetünk.” Letöltve:2024. november 05.,

<https://pphf.hu/intezmeny/rolunk/tortenetunk/>

Ravasz János. Pécsi Tudományegyetem. 1923–1950. I. kötet. Kézirat. Pécs, 1983.

Szentkirályi István. „A pécsi szeminárium első évtizedéből (1740–1750).” *Dunántúl* 3, no. 248. (1913): 4.

Szentkirályi István. „A pécsi szeminárium igazgatói.” *Dunántúl* 21, no. 97. (1912): 2–3.

Szentkirályi István. „A pécsi szeminárium múltjából (1740–1750).” *Dunántúl* 3, no. 236.

(1913): 3.

Szentkirályi István. „A pécsi szeminárium múltjából (1740–1750).” *Dunántúl* 3, no.207.

(1913): 3.

Szentkirályi István. „A pécsi szeminárium múltjából (1740–1750).” *Dunántúl* 3, no. 253.

(1913): 4–5.

Szentkirályi István. „A pécsi szeminárium múltjából (1740–1750).” *Dunántúl* 3, no.259.

(1913): 3-4.

Szentkirályi István. „A pécsi szeminárium múltjából (1740–1750).” *Dunántúl* 3, no.271.

(1913): 4.

Szentkirályi István. „A pécsi szeminárium múltjából (1740–1750).” *Dunántúl* 3, no. 277.

(1913): 3–4.

Takáts István. „Papnevelés a Trienti zsinat szellemében.” *Studia Wesprimiensia* 14, no. 1/2.

(2012): 61–72.

https://epa.oszk.hu/05100/05127/00004/pdf/EPA05127_studia_wesprimiensia_2012_01_061-072.pdf (Letöltve: 2024. 12.22.)

Tóth Krisztina. „Egyházüldözés és egyházpolitika az 1950-1960-as években.” *Barankovics*

Alapítvány. Letöltve: 2024. november 03.

<https://barankovics.hu/egyhazuldozes-esegyhaziolitika-az-1950-1960-as-evekben/>

Vértési Lázár. „100 éve indult a Szemináriumi élet, a pécsi növendékpapság Szent Pál Társulatának egyházirodalmi kiadványa.” *Magyar Nemzeti Levéltár*. Letöltve: 2024. november 08.

https://mnl.gov.hu/mnl/baml/hirek/100_eve_indult_a_szeminariumi_elet_a_pecsi_novendekpapsag_szent_pal_tarsulatanak

Függelék:

A pécsi püspöki szeminárium rektorai voltak:

Kapuváry Márton 1740–1748 Szemenics

Ferenc Dr. 1767–1773

Wittmann József 1773

Szányi Ferenc 1773–1776

Agjics István 1776–1789

Paffán Ignác 1790–1792

Kovárszki Márton Dr. 1792–1797

Keszthelyi János György 1797–1805

Zsivics Mátyás Dr. 1806

Vizer János Bálint 1806–1811

Meichlbeck György 1811–1824

Foith Henrik 1828–1831

Kelemen József 1831–1836

Farkas József Dr. 1836–1840

Vörös Mihály Dr. 1840–1845

Ranolder János Dr. 1846–1851

Virág Mihály Dr. 1851–1858

Sláby Ferenc 1859–1866

Baán József 1866–1870

Zsinkó István 1870–1875

Szeifricz István 1875–1885

Leichner János Dr. 1885–1896

Pozsgay József 1896–1900

Wurster József 1900–1912

Igaz Béla Dr. 1912–1917

Rézbányai József Dr. 1918–1920

Romaisz Ferenc 1920–1923

Hanuy Ferenc Dr. 1924–1930

Sípos István Dr. 1930–1942

Hajós György Dr. 1942–1951⁸⁶

A szeminárium kiemelkedő tanárai voltak:

Megyéspüspökök lettek:

Chrisztovich Imre 1777–1798

Haas Mihály 1858–1866

Krtizza Máté 1773–1805 Ranolder
János 1849–1875

Szányi Ferencz 1802–1810

Kanonokok lettek:

Agjich István 1776–1789

⁸⁶ Molnár, „A pécsi szeminárium,” 47-48.

Baán József 1866–1883

Beniczky Károly 1790–1807

Farkas József 1835–1858

Foith Henrik 1825–1832

Jónás József 1850–1870

Dr. Kelemen László 1900–1902

Kolb Konrád 1813–1820

Koller József 1775–1832 Laubhaimer

Ferencz 1880–1888

Lechner János 1885–1890

Meichlbeek György 1811–1824

Németh János 1831–1835

Nunkovivics György 1773–1790

Pollák János 1867–1885

Schirgl Endre 1849–1872

Szláby Ferenc 1859–1893

Szalágyi István 1770–1796

Szemenics Ferenc 1766–1773

Virág Mihály 1850–1867 Vörös

Mihály 1840–1867 Wurster József
1899.

Zsivics Mihály 1806–1814⁸⁷

⁸⁷ *A Pécsi Püspöki Hittudományi Intézet Évkönyve*, (Pécs: Püspöki Lyceumi Nyomda, 1901–1902), 100.